

Valaki figyel

Az Utassy József-díjas Marin Georgiev könyvéről

Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2019

A falu, a hagyományaiban élő közösség, amíg tönkre nem tették, szét nem zúzták, egy olyan zárt és organikus közösséget alkotott, mely az élet minden felvetett kérdésére tudta a maga illő feleletét. Az évszázadokra visszatekintő paraszti életforma felbomlása (erőszakos megváltoztatása), annak ábrázolása minden európai nép esetében megtalálta krónikásait.

A magyar irodalom különösen érzékenyen reagált erre az érték- és erkölcsrendet alapjaiban érintő változásra, hiszen a népi írók egy részében a legutolsó pillanatig tartott a hit, hogy talán átmenthető, átvihető az új rendbe egy emeltebb szinten a paraszti életmód és mentalitás. „Hiszem, hogy lehet parasztemberekkel országot építeni..., hogy lehet parasztelvekkel nem paraszti életet is berendezni” – hirdették. A faluközösség ügyét szívében viselő írók mindegyike szembesül a folyamattal, s alkat és vérmérséklet szerint készíti el a maga látletét Szabó Istvántól, Sarkadin, Sánta Ferencen, Balázs Józsefen át Ördögh Szilveszterig. Bővíthető jócskán a névsor, a költőkről még nem is szóltam.

A magyar irodalom avatott ismerője, Marin Georgiev bolgár költő és műfordító *Valaki figyel* című könyvének első része erről a tradicionális életmódról és annak felszámolásáról szól. Délkelet-Európában a háborút követően ugyanaz a sors várta szándék és kivitelezés tekintetében a falu népét, mint Magyarországon. Georgiev azok közé az írók közé tartozik, akik a „volt” és a „van” kettőségében nézik a világot, s ennek az életszemléletnek a hátterében korántsem a múltra irányuló nosztalgikus érzés a domináló, hanem annak a folya-

matnak a tudatosítása, hogy az alakuló környezet sok esetben univerzumunkhoz való kötődésünk elengedhetetlen feltételeit veszélyezteti.

A kötet indító írásai a gyermekkorba vezetnek, amikor ez a veszély még elkerülte azokat a kistelepüléseket, melyeknek egyikébe Marin Georgiev is beleszületett. Apró, érzékletesen megírt portrékkal találkozunk ezekben a szűkszavú, csaknem tömondatokra épülő rajzokban. Egy nagyon régi, elemeiben szinte a középkort idéző szülőfalu szokásrendjébe avat be a szerző. A gyerek szemével látjuk a nagyszülőket, az apát és édesanyját, a falu számon tartott különc alakjait. Mindegyikhez tapad egy-egy emlékezetes történet. Petarcsó, mint a mi Tersánszkyknk ügyefogyott, jóságos mezőőre bukkan fel a falu határában, járja az utcákat, füttyörészik és furulyázik cserébe néhány falatért, és senki nem tudja, hogy valójában mióta ismerik. Goce apó, a pedellus, az iskola kertjének végében verseket mond a tanulóknak, nemegyszer obszcén költeményeket, de a szerző az idők távolából visszanezve benne látja első poétikatanárát. A dédnagy-mama, Tanasza anyó temetését ezekkel a mondatokkal jeleníti meg: „Az iskola harangja megkondult – súlyosan, süketen, fájdalmasan bongott. És öregapám édesanyja meg a két bátyjéé és nővérüké, mindannyiunk anyja – elindult...”

A szekér megmozdult, az oldaldesz-kák, kerékagyak, a jármók nyikorogtak. A kavics csikorgott a kerekek alatt.”

Ez a redukált nyelv, a mondatoknak szinte egyedül a közlésre szorítókozó szikár megformáltsága mindvégig jellemző a gyerekkor világát megidéző írásokra,

melyet következetesen ad vissza Arató György szövegű fordítása. A recenzens a szerző egyik legmélyebb, legemelkedettebb elbeszélésének (novellákról, novella-csírákról beszélünk) annak az iskolai ki-rándulásnak a leírását tartja, melynek során a gyerek Marinban és osztálytársai-ban először tudatosul, hogy a haza a szü-lőfalu határán túl is létezik.

Ebbe a gyerekszemmel kereknek és idillinek érzett világba lép bele fenyegetőn a szovjet mintát követő, a falu életrendjét gyökereiben megváltoztató kollektivizálás. Ekkor roppan össze végérvényesen a magángazdálkodás s az ehhez kötődő életmód Marinék falujában is, a kiero-szakolt, esztelen intézkedések sora elemeire bontja ennek a világnak alapilléreit.

„Egy napon elvezették a lovakat. Sírás-rívás. Néhány nappal később vitték a koc-sit, ekét, tárcsát, boronát.” Az örökké-valónak hitt rend máról holnapra hullik darabjaira, a pusztulás jövátetetlen.

A történetek kronologikus menetében a későbbiek során már a tágabb hazában találja magát az olvasó, amikor a szerző immár újságíróként, szerkesztőségi helyi-ségei és albérleti szobák lakójaként él a fővárosban. A vidékről felkerült újság-író útja Szküllák és Kharüdiszek között vezet. Párttagkönyv és hétpróbás mento-rok híján, önmagára utalva kell ösvényt törnie magának az elismertségig. Meg-kísérti az Állambiztonság embere is, be-súgót akarnak faragni belőle, de a fiatal újságíró nem áll kötélnek. A politikával átszótt művészársadalom alakjai, akár egy forgószínpadon, éles fénypázmában mutatkoznak be. „Egyetlen szempár va-gyok, amely mindent megfigyel és elnyel – írja magáról -: arcokat, tárgyakat, álla-tokat, utakat, síkságokat, hegyeket, eget-földet s mindent, ami rajtuk és rajtuk túl létezik.”

„A mi arisztokratáink”, milyen pompá-san fejezi ki a cím a szocializmus kegyelt-jeinek, a kulturális és politikai élet vezető tisztségviselőinek a gyülekezetét! Néhány ecsetvonás, pár lendületes, jól elhelyezett

vonat, és máris elérhető közelségbe kerül-nek a bolgár irodalom számon tartott kép-viselői és politikusai. Csaknem mindig egy szituáció szolgál a személy jellemzé-sére, mint Zselju Zselev államfő esetében is, akit a szerző személyesen keres fel, hogy tető alá hozzon egy találkozózt a ma-gyar és bolgár köztársasági elnök és a bol-gár értelmiségiek között. A beszélgetés egy pontján megmerevedik a társalgás, amikor a fenti szobák egyikéből Zselev feleségének sírása szűrődik ki. Kevés idő-vel korábban Zselev lánya öngyilkosságot követett el az elnöki rezidencián. A lenti fogadóterben a férj „úgy hallgatott, mint-ha megtalálta – vagy elveszítette – volna önmagát. [...] Arra gondoltam: – Istenem, hát ez a hatalom ára?”

Nálunk Fodor András naplófolyamáról jegyezte meg Czigány Lóránt, hogy „legfőbb naplóírói erénye a teremtő indiszkrécio és a szókimondó bátorság”. Ez a meghökken-tő megállapítás igaz Marin Georgiev mű-fajilag nehezen besorolható írásaira. Erről beszél Arató György is a könyv utószavá-ban: „Marin Georgiev prózaírói attitűdjé-nek megkerülhetetlen eleme az a nyerses-ség, amellyel néha tárgyával és önmagával bánik. Gyermekek módjára kitarulkozó őszinteségtől egészen a kíméletlenségig kész leírni, amit lát, és kimondani, amire gondol.”

A hetvenes évek második felében is-merkedik meg a Kilencek költői csoporto-sulás három költőjével. „Akkor még nem gondoltam, hogy velük a magyar irodalom templomának nemcsak tornácára, hanem egyenest a szentélyébe lépek. Utassy József, Kiss Benedek és Rózsa Endre alig voltak idősebbek nálam, ők lettek első magyar barátaim.” Mindig is úgy érezte, hogy nagy ajándékot kapott az élettől, amikor 1982-ben először látogatott el hozzánk: „Magyarország! – egyetlen elérhető Euró-pám a nyolcvanas évekből!”

A swifti módszert követve, a felfedező nézőpontjából közelít az országhoz. Beszél utcáiról, középületeiről, a magyarok-ról úgy általában, a szokásaikról, melyek

megkülönböztetik őket más kelet-közép-európai nemzetektől. Beszél történelmünk-ről, 1956-ról, a magyar forradalom náluk is hullámot verő hatásáról. (Az 1953-ban bezárt Duna-parti Belene börtön-szigetein működő munkatábor az 56-os magyar forradalom után nyitják meg ismét.)

A kötet olvasását, a bolgár irodalomban, történelemben és politikában való tájékozódásunkat jelentősen megkönnyíti fontos háttérismereti anyagával a nagy gonddal összeállított lábjegyzet. Marin Georgiev elsősorban költő és műfordító, Sinka Istvánt, Nagy Lászlót, a Kilencek költőit fordítja mások mellett, és sorban

jelenteti meg saját verskönyveit. Kiss Benedek fordításában találjuk meg a kötetben a barát és költőtárs halála feletti megrendülésben született megrázó Utassy-versét, miként *Iszkáz* című, Nagy László emléke előtt tisztelgő költeményét is.

A Balassi-karddal 2018-ban kitüntetett bolgár költő idén újabb elismerésben részesült. A magyar irodalom közvetítésében betöltött szerepéért ez évben ő vehette át az Utassy József-díjat. Prózakötetének írásait a fordító Arató György rendezte sajtó alá, látta el utószóval, a beköszöntő sorok és a szerkesztés Jánosi Zoltán igyekezetét dicsérik.

Gy. Szabó András

Gaál András: Kőbánya (olaj, vászon, 90×100 cm, 1977)

Gy. SZABÓ ANDRÁS (1953) előadóművész, író. Utóbbi kötete: *A végakarát* (2018).